

BALÁZSNÉ CSUHA MÁRIA

**SZEMÉLYISÉGFEJLESZTŐ CSOPORTMUNKA
TAPASZTALATAI A PEDAGÓGUSKÉPZÉSBN
A LEARY-FÉLE INTERPERSZONÁLIS LISTA ALAPJÁN**

ABSTRACT: (*Erfahrungen der personentwickelnden Gruppenarbeit in der Lehrerausbildung aufgrund der Leary-Interantionalen Listen*) Der Psychologische Lehrstuhl unserer Hochschule hatte einen Forschungsauftrag von 1989 bis 1991 mit dem Titel "Die Berufssozialisierung in der Pädagogenbildung".

Die Aufgabe der Forschung war in drei Semestern mit der persönlichkeitsentwickelnden Gruppenarbeit - Gefühlentwicklung, Wertaufdeckung, Gordons Training - die Studentent zur Berufssozialisierung zu verhelfen.

Es wurde erwartet, daß sich nach dem entwickelnden Programm der Anspruch von der Selbsterkenntnis der Studenten und dessen Niveau erhöht, die Studenten ein näheres und elastischeres Antwortrepertoire besitzen, sie zu den höheren Niveau der interaktionischen Formen fähig werden. Das erlebte Niveau und die Formen des interpersonalischen Werhaltens haben wir mit der Anwendung der Interpersonalischen Prüfenden Liste von Leary verfolgt.

Wir haben das zweite und das fünfte Niveau des diagnostischen Systems von Leary angewandt. Nach unseren Ergebnissen spielt das Experimentalprogramm eine wichtige, positive Rolle in dem Prozeß, der die Studenten von der selbstunderwerfenden Haltung, von der Fortbewegung zur Unsicherheit behüten kann.

Főiskolánk Pszichológia Tanszéke¹ "Pályaszocializáció a pedagógusképzésben" címmel folytatott kutatási programot 1989-től 1991-ig. A kutatás feladata 3 féléves személyiségfejlesztő csoportmunkával a hallgatók pályaszocializációjának segítése. Azt vártuk, hogy a fejlesztő program eredményeként a hallgatók önismereti igénye, ill. nívója magasabbá válik, magasabb szintű interakciós formákra lesznek képesek, bővül és rugalmasabbá válik a személyközi magatartást jellemző egyéni válaszmintakészletük. A viselkedésrepertoár bővülését, a pályaelvárásokkal adekvát személyiségjellemzők beépítését célzó fejlesztő program blokkjai -- érzelem-fejlesztő tréning, értékfeltárás, Gordon TET. Az elő- és eredményvizsgálatokban a Californiai Személyiség Tesztet (CPI), a Leary-féle Interperszonális Vizsgáló Listát, a Super-féle "Munka-érték" kérdőívet alkalmaztuk. A jelen tanulmány a Leary-teszt alkalmazásának tapasztalatait összegzi.

A Leary-féle Interperszonális Vizsgáló Lista alkalmazásával az interperszonális magatartás átélt szintjét és formáit követtük. Leary diagnosztikus rendszere a szociális interakciók törvényszerűségeinek elemzésével, a személyközi magatartásban megjelenő kapcsolódási minták ill. a kiváltott interperszonális reflexek rögzítésével jellemzi a személyiséget, s elkülöníti az interperszonális kapcsolatok típusos formáit. Diagnosztikus rendszerének öt szintje leírja a nyílt kommunikációban megfigyelhető interakciós mintákat (objektív self szintje); a tudatos kommunikáció énképben megjelenő átélt formáit (szubjektív self); az egyéni szimbólumalkotási folyamatokban (álom, fantázia) megjelenő interakciókat (tudatelőttes szintje); a tudattalan szintjének tendenciáit; s az interperszonális magatartásra vonatkozó, én-ideálban megfogalmazódó értékeket (ideális self szintje).

Leary szerint az interperszonális magatartásban 16 alaptéma ismerhető fel.:

- A: vezető-irányító,
- B: öntörvényű-narcisztikus,
- C: versengő, másokat kizsákmányoló,
- D: büntető, ellenséges,
- E: agresszív, szadisztikus,
- F: lázadó, nonkonformis,

¹ Eszterházy Károly Tanárképző Főiskola és az Oktatókutató Intézet kutatási programja.

G: bizalmatlan, kételkedő,
H: önbüntető, mazochisztikus,
I: gyenge, önalávető,
J: könnyen irányítható,
K: függő, ragaszkodó,
L: kooperatív,
M: szeretetteljes,
N: gondoskodó,
O: nagylelkű,
P: sikeres, csodálatot keltő magatartás,

E kategóriák mindegyike két tengely -- "dominancia-önalávetés" ill. a "szeretet-gyűlölet" tengely -- mentén helyezhető el, és négy főcsoportba sorolható:

domináns-jóindulatú
önalávető-jóindulatú
önalávető-gyűlölködő
domináns-gyűlölködő

Mindezek alapján az interperszonális magatartás nyolc osztályát, típusát különíti el, rögzítve azok adaptív-normál és patológiás-extrém megjelenési formáit.

Az interperszonális magatartás nyolc típusa az adaptív jellemzők kiemelésével:

AP: **vezető**, autokratikus személyiség
- az interperszonális magatartás erőteljes dominanciát sugároz, kompetens szervezettség jellemzi; fokozott önalávetést tulajdonít a társaknak
- engedelmisséget hív elő a társakból (I és J)
BC: **versengő**, narcisztikus személyiség
- önálló, független, versengő attitűd jellemzi, a szociális státusz fontos szerepet játszik az önértékelésben
- a szociális környezetből G, H, I, J reakciókat vált ki
DE: **agresszív**, szadisztikus személyiség
- a társakban szorongást keltő, bűntudatot provokáló attitűd, a társaknak több ellenségességet tulajdonít
- félelmet, vagy lázadást hív elő a társakból (F, G, H)
FG: **lázadó**, bizalmatlan személyiség

- a konvenciókat, a konformitást elutasítja, jellemzője a kritika-önkritika, a kooperáció, egyetértés, intimitás szorongáskeltő
- elutasítást, fölényt vált ki (BC, DE)
- HI: **önmagát háttérbe szorító**, mazochisztikus személyiség
- szerénység, igénytelen tartózkodás, negatív önértékelés, szorongás jellemzi
- segítő, támogató (NO) vagy lekicsinylő, büntető reagálást (DE) vált ki
- JK: **docilis, dependens** személyiség
- dependens konformitás, a negatív impulzusok hártása jellemzi
- segítséget, irányítást vár és kap másoktól (NO)
- LM: **kooperatív**, túlkonvencionális személyiség
- harmónikus, szívélyes kapcsolatok, barátságos affiliáció, repressziós típusú hártás jellemzi
- interperszonális reflexe is LM
- NO: **felelősségteljes**, hipernormális személyiség
- támogat, segít, együttérez, ugyanakkor magabiztos függetlenség, konvenciók jellemzik, a szociális környezet facilitáló hatása meghatározó a teljesítményében
- hatása függés és tisztelet (K, L) és JK attitűd.

EREDMÉNYEK

A kísérleti programban (első felvétel) 114 hallgató (78 fiú, 36 lány) vett részt. A második felvételben 83 fő (21 fiú, 62 lány) vizsgálati anyaga szerepel. 36 fő tanulmányi ill. egyéb okok miatt eltávozott a főiskoláról vagy kilépett a programból. A kísérleti programban 10 szakpár hallgatói vettek részt humán és reál szakokról egyaránt. A kontrollcsoport 76 fő (31 fiú, 45 lány) négy szakpárról. A második felvételre a kontrollcsoport létszáma 58 főre (24 fiú, 34 lány) csökkent.

Leary diagnosztikus rendszere alapján a tudatos önjellemzés (szubjektív self) és az értékek (én-ideál) szintjével dolgoztunk, azaz a hallgatóktól önjellemzést, illetve az én-ideál jellemzését kértük a tulajdonságlistán.

Az 1.sz. táblázat tartalmazza a típusonkénti megoszlási értékeket.

1.sz. táblázat

LEARY ÉRTÉKEK GYAKORISÁGI SZÁZALÉKBAN

1. felvétel

kísérleti csoport

	AP	BC	DE	FG	HI	JK	LM	NO
II. szint	6 %	4 %	18 %	14 %	11 %	25 %	12 %	10 %
V. szint	37 %	20 %	9 %	1 %	0 %	1 %	1 %	31 %

kontrollcsoport

	AP	BC	DE	FG	HI	JK	LM	NO
II. szint	12 %	5 %	14 %	8 %	4 %	20 %	20 %	17 %
V. szint	31 %	24 %	6 %	3 %	0 %	3 %	4 %	29 %

Figyelemre méltó, hogy önjellemzésnél a kísérleti csoportban legnagyobb gyakorisággal az önálvető-jóindulatú főcsoportba tartozó JK kategória (25 %), és a domináns-gyűlölködő főcsoportba tartozó DE kategória (18 %) szerepel.

A kontrollcsoportban legnagyobb százalékban JK és az LM kategória szerepel.

Az értékek szintjén mindkét csoportban az AP és az NO kategória emelkedik ki (37 % és 31 % ill. 31 % és 29 %).

Értelmezésünk szerint a nyolc típus közül az AP, NO, LM kategóriák azok, amelyek problémamentesebb személyközi kapcsolatokat és alkalmazkodást biztosítanak, és a pályaelvárásoknak leginkább megfelelnek.

A kísérleti csoportnál a hallgatók 28 %-a, a kontrollcsoportból 49 % énképe tartozik e három kategória valamelyikébe. Az én-ideál megfogalmazásánál ez az arány a kísérleti csoportban 69 %, a kontrollcsoportnál 64 %.

Tehát az énkép tekintetében a kontrollcsoport által mutatott eredmény kedvezőbb.

A fejlesztő program utáni eredményeket a 2.sz. táblázat tartalmazza.

2.sz. táblázat

LEARY ÉRTÉKEK GYAKORISÁGI SZÁZALÉKBAN

2. felvétel

Kísérleti csoport

	AP	BC	DE	FG	HI	JK	LM	NO
II.szint	10 %	8 %	7 %	28 %	8 %	11 %	17 %	11 %
V.szint	58 %	10 %	12 %	0 %	1 %	0 %	2 %	17 %

Kontrollcsoport

	AP	BC	DE	FG	HI	JK	LM	NO
II.szint	16 %	3 %	17 %	7 %	12 %	21 %	9 %	16 %
V.szint	54 %	12 %	12 %	0 %	0 %	0 %	0 %	22 %

A személyiségfejlesztő program utáni második felvétel eredményei lényeges változásokat mutatnak. Ezek szerint az általunk preferáltnak tekintett kategóriákba tartozó hallgatók aránya a kísérleti csoportnál lényegesen megemelkedett (az énkép tekintetében 10 %-kal, az én-ideál tekintetében 8 %-kal), míg a kontrollcsoportba tartozó hallgatók önjellemzésében ez az arány 9 %-kal csökkent.

Ha az értelmezésnél a kísérleti programban résztvevők ill. a kontrollcsoport átlagát vesszük figyelembe, az eredmények a következők:

3. sz. táblázat

1. felvétel

KÍSÉRLETI CSOPORT				KONTROLLCSOPORT
D: 44.89				D: 48.97
	HI	REÁLIS ÉN	LM	
L: 48.09				L: 54.59
D: 69.52				D: 69.85
	AP	ÉNIDEÁL	AP	
L: 54.36				L: 55.19

A kísérleti csoport szubjektív selfje HI személyiséget ad, amiben alapvonás az önalávetés, önalárendelés, tartózkodás. Saját igények megfogalmazásában és képviselésében gyenge, interperszonális kapcsolataiban alárendelő. Interperszonális reflexként vagy segítő, támogató magatartást ill. büntető magatartást válthat ki.

A kontrollcsoport eredménye LM képet ad, amely szociábilis, jó kapcsolatra törekvő, együttműködő. Interperszonális reflexként is hasonló magatartást vált ki.

A felsőoktatásra való alkalmasság és pályalkalmasság szempontjából egyaránt jobb prognózisú a kontrollcsoport mutatott képe, ugyanakkor a fejlesztő program eredményeként várt nagyobb érzelmi stabilitás, a kapcsolatteremtés biztonsága, önfogadás és annak vállalása hipotézisünk szerint az önalávetés -- dominancia tengelye mentén (is) eredményezhet változást.

Az értékek szintjén mindkét csoport AP képet ad, ami előrevetíthető a szubjektív self-eredményekből, s dominancia-konfliktust jelez. Megjegyezzük azonban, hogy az AP személyiség Leary szerint ezen a szinten kulturális-sztereotíp jelleggel is megjelenik, ill. a pedagógus személyiségevel szemben támasztott elvárások jelennek meg saját belső értéként (kompetenciára törekvés, irányítás).

4. sz. táblázat

1. felvétel

KÍSÉRLETI CSOPORT			KONTROLL CSOPORT	
FIÚK	LÁNYOK		FIÚK	LÁNYOK
D: 48.25	D:43.34		D:52.41	D:46.60
FG	JK	REÁLIS ÉN	DE	HI
L: 37.88	L:52.80		L:46.41	L:60.22
D: 68.08	D: 70.19		D:67.38	D:71.55
AP/BC	AP	ÉNIDEÁL	AP	AP
L: 47.16	L:57.72		L:51.41	L:57.80

A fiúk és a lányok eredményei közötti különbség mindkét csoportban a szeretet-gyűlölet tengely mentén értelmezhető. A lányok függő, ill. önálvető magatartása pozitívabb érzelmi színezetű kapcsolatokkal társul (interperszonális reflex), ugyanakkor a fiúk által mutatott képek egyértelműen kapcsolódási nehézségekre, kapcsolatteremtési, ill. kapcsolat fenntartási nehézsége utalnak (lázkodó, kritikus, intimitás, érzelmeiket fel nem vállaló és kerülő, ill. szorongást, bűntudatot provokáló attitűd). Az értékek szintjén nincs eltérés, a domináns, erőt, kompetenciát sugárzó viselkedésstruktúra a preferált.

A fejlesztő program utáni 2. felvétel eredménye

5.sz. táblázat

2. felvétel

KÍSÉRLETI CSOPORT			KONTROLLCSOPORT	
D: 45.24				D: 47.79
	HI	REÁLIS ÉN	HI	
L: 46.79				L: 49.01
B: 70.68				D: 73.00
	AP	ÉNIDEÁL	AP	
L: 53.90				L: 53.72

A kísérleti csoport összességében mutatott szubjektív selfje ugyanabban a személyiségképben maradt, mint az első felvételnél, ugyanakkor a kontrollcsoport LM képből, a domináns-jóindulatú főcsoportba tartozó

viselkedésstruktúráról HI képre, viszonylag beszűkült, önállórendelésen alapuló, tartózkodó viselkedésstruktúrára vált.

6.sz. táblázat

2. felvétel

KÍSÉRLETI CSOPORT		KONTROLLCSOPORT		
FIÚK	LÁNYOK		FIÚK	LÁNYOK
D: 45.42	D: 45.17		D: 55.66	D: 42.23
FG	HI	REÁLIS ÉN	BC/DE	HI/JK
L: 40.19	L: 49.02		L: 44.75	L: 52.01
D: 68.76	D: 71.32		D: 56.95	D: 84.32
AP	AP	ÉNIDEÁL	BC	AP
L: 53.04	L: 54.18		L: 38.87	L: 64.20

A fiúk-lányok eredményei közötti különbség tendenciája megmaradt az első felvétel eredményeihez hasonlóan. Az értékek szintjén mutatkozik a változás, a kontrollcsoportba tartozó fiúk esetében preferált személyiséggé a versengő, független, önálló (BC) kép vált, amit a pedagóguspálya szempontjából előnytelennek tartunk domináns, helyzetmeghatározó, de érzelmileg kevésbé meleg, odaforduló volta miatt.

ÖSSZE G Z É S

A kutatási programunkban szereplő vizsgálati módszerek közül kiemeltük a Leary-tesztet, amellyel a hallgatóknál a személyiségfejlesztő program hatásaként a személyközi magatartásban átért az énképben ill. én-ideálban megjelenő változásokat kívántunk követni.

Eredményeink azt mutatják **egyrésről**, hogy a kísérletben résztvevő hallgatók viselkedésstruktúrájába nagyobb mértékben épültek be a pályaszocializációnak adekvát személyiségjellemzők, **másrésről** a személyiségfejlesztő program képes ellensúlyozni a jelenlegi képzési forma negatív hatásait, azaz pozitív szerepet játszik abban a folyamatban,

amely megóvhatja a hallgatókat az elbizonytalanodás, önalávető, tartózkodó magatartás felé haladástól.

Felhasznált irodalom

Kulcsár Zsuzsanna (1981): Leary-teszt Pályaválasztási Tanácsadó Módszertani Füzetek -- Budapest